

4. Нос Л. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці вчителів початкової школи в університетах Канади / Л. Нос // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2009. - № 4. – С. 199 – 204.
5. Папко І.А. Внесок наукових відкриттів і винаходів у розвиток дистанційного навчання / І.А. Папко // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка пед. науки. – 2009.- №15. – С. 276–280.
6. Педагогічний словник / [за ред. М.Д. Ярмаченка].- К.: Пед. думка, 2001.-516с.
7. Секрет І. Формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти. [Текст]: монографія / І.В. Секрет // Дніпродзерж. Держ. техн. ун-т. - Дніпродзержинськ: ДДТУ, 201 – 385с.
8. Хуторской А. Современная дидактика: Учеб. для вузов / А.В. Хуторской // – СПб.: Питер, 2001. – 536с.
9. Шуневич Б. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки [Текст]: автореферат дис. д-ра. пед. наук: 13.00.01 / Б.І. Шуневич // Інститут вищої освіти Акад. пед. наук України. – К., 2008. – 36с.
10. Аллардис Р. Дистанционное образование в Канаде / Р. Аллардис // Международное сотрудничество. – 1999. – №1. – С. 20–23.
11. Karpiak R. Modern Language Teaching by the Correspondence Method: One University's Experience / R. Karpiak // The Canadian Modern Language Review.- 1982. - Vol.38. № 4. -P. 658-664.

Гавриленко Т.

*докторант лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН
України, кандидат педагогічних наук, доцент*

УДК 37.031:373.3(09)(477)«1958/1959»

ДИСКУСІЯ УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТЯН ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У 1958-1959 РР.

Стаття присвячена проблемі модернізації змісту початкової освіти у період прийняття Закону про школу (1958-1959 рр.). Авторка звернула увагу на причини, хід та результати дискусії, що розгорнулася між українськими педагогами відповідно до означеної проблеми. На основі вивчення протоколів і стенограм освітянських нарад і засідань, учительського з'їзду, встановлено, що в центрі уваги постали питання про оптимальне навчальне навантаження молодших школярів, про забезпечення наступності у змісті початкової та середньої освіти, визначення обсягу та змісту навчальних предметів та ін. Виявлено зміни, внесені у навчальні плани та програми у результаті пропозицій педагогічної громадськості. Водночас зауважено, що в умовах політизації, ідеологізації та русифікації освітньої системи не всі задуми могли бути реалізовані.

Ключові слова: *зміст початкової освіти, навчальний план, навчальна програма, проект, школа, дискусія, модернізація.*

Гавриленко Т.

*докторант лабораторії історії педагогіки Інститута педагогіки
НАПН України, кандидат педагогічних наук, доцент*

**ДИСКУССИЯ УКРАИНСКИХ ПЕДАГОГОВ О МОДЕРНИЗАЦИИ
СОДЕРЖАНИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В 1958-1959 ГГ.**

Статья посвящена проблеме модернизации содержания начального образования в период принятия Закона о школе (1958-1959 гг.). Автор обратила внимание на причины, ход и результаты дискуссии, которая развернулась между украинскими педагогами в соответствии с обозначенной проблемой. На основе изучения протоколов и стенограмм педагогических совещаний и заседаний, учительского съезда, установлено, что в центре внимания стояли вопросы об оптимальной учебной нагрузке младших школьников, об обеспечении преемственности в содержании начального и среднего образования, об определении объема и содержания учебных предметов и др. Выявлены изменения, внесенные в учебные планы и программы в результате предложений педагогической общественности. В то же время отмечено, что в условиях политизации, идеологизации и русификации образовательной системы не все идеи могли быть реализованы.

Ключевые слова: *содержание начального образования, учебный план, учебная программа, проект, школа, дискуссия, модернизация.*

Gavrilenko T.

*doctoral student of the history of pedagogy laboratory of the Institute of
pedagogy NAPS Ukraine, candidate of pedagogical sciences, associate
professor*

**DISCUSSION OF UKRAINIAN TEACHERS FOR MODERNIZATION
OF THE CONTENT OF PRIMARY EDUCATION IN 1958-1959**

The article is devoted to the problem of modernization of the content of primary education in the period of adoption of the Law of school (1958-1959). The author drew attention to the causes, course and results of the discussion which ensued between the Ukrainian teachers in accordance with the identified problem. Based on the study of the protocols and educational transcripts of the meetings and of the meetings of the teaching Congress, found that the focus were the questions about the determination of the optimal training load younger students, ensuring continuity in the content of primary and secondary education, the definition of the scope and content of subjects and others. Explained the changes that were made in the educational plans and programs as a result of proposals to the teaching community. At the same time, it is shown that in the conditions of politicization, ideologization and Russification of the educational system not all ideas can be implemented.

Keywords: *content of primary education, curriculum and learning program, project, school, discussion, modernization.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Динамізм сучасних суспільних перетворень в Україні супроводжується реформуванням освітньої галузі, насамперед першого ступеня загальної середньої освіти, що закладає фундамент загальнонавчальних і соціальних компетентностей, необхідних для подальшого успішного навчання. Одним із пріоритетних векторів цього процесу є модернізація змісту освіти, на чому акцентовано увагу в новому Державному стандарті загальної початкової освіти (2011 р.), побудованому на засадах особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів. Зміни, що відбуваються сьогодні в системі початкової освіти, актуалізують вивчення історико-педагогічного досвіду минулого з метою виявлення досягнень, осмислення сучасних перетворень, визначення прогностичних напрямів її розвитку. У цьому контексті науковий інтерес викликає період другої половини 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст., характерними особливостями якого було реформування освітньої системи, трансформація змісту освіти, зокрема початкової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Історіографічний пошук показав, що проблема змісту освіти як одна із магістральних і дискусійних завжди перебувала в центрі уваги дослідників. Різні аспекти змісту шкільної освіти в Українській РСР в окреслених хронологічних межах з позицій сучасної історико-педагогічної парадигми висвітлено в працях Л. Д. Березівської, В. В. Кузьменка, О. Б. Петренко, Л. В. Пироженко, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинської та ін. Однак питання модернізації змісту початкової освіти, зокрема дискусія українських освітян відповідно до означеної проблеми у період прийняття Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в УРСР», не знайшли належного відображення у цих дослідженнях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у розкритті причин, ходу та результатів дискусії українських освітян щодо модернізації змісту початкової освіти у період прийняття Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в УРСР» (1958-1959 рр.).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Період другої половини 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст. позначився відходом від жорсткої сталінської тоталітарної системи, спробою її реформування в напрямі

лібералізації, відносної демократизації й гуманізації; піднесенням промисловості та сільського господарства; орієнтацією на соціальні потреби й інтереси громадян; прагненням подолати відставання у галузі науки й техніки від країн Заходу тощо. Трансформації в політичному, соціально-економічному та культурному житті суспільства зумовили формування нового освітнього замовлення: підготовку високоосвічених кваліфікованих працівників. Внаслідок цього постало питання про реформування освітньої галузі, яке було порушено на XX з'їзді КПРС (лютий 1956 р.). Згідно з рішеннями з'їзду завдання школи мали орієнтуватися на підвищення якості навчання й виховання учнів, ліквідацію відриву навчання від життя, здійснення політехнічного та трудового навчання, залучення школярів до суспільно корисної праці, підготовку їх до практичної діяльності в народному господарстві [7, с. 46], що неминуче призводило до перегляду змісту освіти.

Принагідно зазначимо, що «відлига» у суспільстві спричинила зародження елементів демократизації і в освітній галузі, створила умови для розкріпачення педагогічної теорії та практики. Відтак після тривалої перерви українські освітяни отримали можливість розробляти власні навчальні плани та програми, для чого було створено відповідні комісії при Міністерстві освіти УРСР [1, с. 242]. Не вдаючись до аналізу дискусій, які відбулися в 1956-1957 рр. стосовно удосконалення змісту початкової освіти, зазначимо, що Міністерство освіти УРСР, урахувавши пропозиції учителів, представників відділів народної освіти, співробітників науково-дослідних інститутів педагогіки та психології, внесло корективи у навчальний план і програми для початкових класів. Зокрема в навчальних планах було збільшено кількість годин на ручну працю; навчальні програми переглянуто в напрямі розвантаження від другорядних знань та зайвої концентричності; внесено зміни в розподіл навчального матеріалу за роками навчання і в розподіл годин на окремі теми; зміст навчальних предметів звільнений від культових тенденцій [6; 9].

Наступним і основним етапом реформування освітньої системи стало прийняття Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в УРСР» (17 квітня 1959 р.). Його початок був окреслений виступом М. С. Хрущова на XIII з'їзді ВЛКСМ (18 квітня 1958 р.). У своїй доповіді «Виховувати активних і свідомих будівників комуністичного суспільства» політичний лідер акцентував на необхідності перебудови школи, подоланні відірваності навчання від життя та виробництва, переході до обов'язкового восьмирічного навчання тощо [19]. Це зумовило нову, більш потужну хвилю дискусій українських освітян щодо модернізації змісту шкільної освіти.

Вивчення архівних документів і матеріалів свідчить, що проблема підготовки нових навчальних планів і програм для I-IV класів, які відповідали б поставленим завданням, була порушена вже у травні 1958 р. На нараді в Міністерстві освіти УРСР з питання перебудови роботи шкіл завідуючими райВНО м. Києва, представниками Київського міського інституту удосконалення вчителів були висловлені наступні пропозиції: розвантажити учнів і встановити тижневе навчальне навантаження в I-II класах 20 годин, в III-IV – 24 години; вивчення другої мови розпочати з III класу; ліквідувати природознавство, географію та історію в IV класі як окремі навчальні предмети й подавати ці відомості на уроках пояснювального читання, вивчення систематичного курсу основ цих наук розпочати з V класу; збільшити кількість годин на ручну працю [10, арк. 6-7]. Саме ці питання у подальшому стали предметом дискусій на численних освітянських нарадах і засіданнях, учительському з'їзді, що відбулися у 1958-1959 рр.

Так, на нараді активу вчителів початкових класів та співробітників відділу початкового навчання Науково-дослідного інституту педагогіки (НДІП) УРСР (14 травня 1958 р.), у зв'язку із збільшенням тривалості обов'язкової освіти до восьми років, активно обговорювалося питання оптимального навчального навантаження молодших школярів. Завідувач відділу початкового навчання В. І. Помагайба запропонував залишити в I-II класах попередню кількість годин – 24, а в III-IV - установити тижневе навантаження 26 годин, що було схвалено більшістю учасників наради. Зокрема вчитель початкових класів Ткаченко зазначив: «Не можна йти до якогось усебічного розвантаження. Це розвантаження дітей прийняло якесь хворобливе явище і зрештою доходить до шкоди дітям, нема чого учити і нема чого робити» [17, арк. 17]. На нараді також порушувалися питання про початок викладання російської мови в українських школах; доцільність вивчення природознавства, географії та історії в IV класі як окремих навчальних предметів; введення нового навчального курсу «Етичне виховання» в III-IV класах, спрямованого на формування комуністичної поведінки та моральне виховання учнів. Однак вони так і не були вирішені. Слід звернути увагу, що в ході дискусії звучали досить сміливі думки, а саме: відійти від сліпої орієнтації у змісті навчання та розв'язанні інших освітніх проблем на РРФСР і вивчити досвід у цих питаннях інших країн [17].

Педагогічна громадськість активно включилася в процес обговорення питання перебудови роботи школи, в т. ч. і змістової складової навчально-виховного процесу. Численні пропозиції від колективів навчальних закладів, а також окремих педагогів надходили до Міністерства освіти УРСР, про що повідомляв на одній з нарад колегії (29 липня 1958 р.) начальник управління шкіл О. Г. Сивець [15, арк.18].

Першим практичним кроком у реалізації оновлення змісту освіти стало створення проектів навчальних планів і програм для восьмирічної школи, у підготовці яких брали участь працівники Міністерства освіти УРСР, НДІП, викладачі Київського державного університету, Київського інституту іноземних мов, передові вчителі [3, арк. 29]. Невдовзі, 20 серпня 1958 р., нові навчальні плани були затверджені міністром освіти І. К. Білодідом (табл. 1) [2, арк. 102]. Їх апробація відбувалася в 28 експериментальних восьмирічних школах, які почали функціонувати з 1 вересня 1958 р., згідно з Постановою ЦК КП України та Ради Міністрів УРСР [13, арк. 2]. Зазначимо, що учні масових шкіл навчалися за планом і програмами, прийнятими у 1957 р. (табл. 1) [4, арк. 91].

Таблиця 1

Навчальні плани для початкових класів з українською мовою навчання (1958/59 навч. р.)

№ п/п	Назва предметів	Кількість годин на навчальний тиждень							
		I клас		II клас		III клас		IV клас	
		Масові школи	Експериментальні школи	Масові школи	Експериментальні школи	Масові школи	Експериментальні школи	Масові школи	Експериментальні школи
1	Українська мова	13	12*	10	12**	10	10**	6	10
2	Російська мова	-	-	3	-	4	4	4	4
3	Арифметика	6	6	6	6	6	6	6	6
4	Природознавство	-	-	-	-	-	-	1/2***	-
5	Географія	-	-	-	-	-	-	2/1***	-
6	Історія	-	-	-	-	-	-	2	-
7	Ручна праця	1	2	1	2	1	2	2	2
8	Малювання	1	1	1	1	1	1	1	1
9	Співи	1	1	1	1	1	1	1	1
10	Фізичне виховання	2	2	2	2	2	2	2	2
Усього		24	24	24	24	25	26	27	26

* у тому числі 1 година на каліграфію з другого півріччя

** у тому числі 1 година на каліграфію протягом року

*** кількість годин на півріччя

Порівнявши нові навчальні плани для початкових класів з попередніми, бачимо збільшення кількості годин на українську мову та ручну працю; перенесення викладання російської мови з II класу до III; вилучення природознавства, географії та історії як окремих предметів та вивчення відомостей з цих курсів на уроках пояснювального читання. Учителі

початкових класів експериментальних шкіл позитивно оцінили зміни в навчальних планах і програмах, зокрема в своїх звітах вони зазначали: «набагато зросла успішність з рідної мови у II класі», «покращилась грамотність учнів», «скорочення програми в IV класі з російської мови та арифметики дало можливість краще засвоїти програмний матеріал, більше часу відвести на повторення, практичні роботи...», «заміна історії, географії та природознавства уроками пояснювального читання... полегшує засвоєння елементів цих наук» тощо [12, арк. 39, 45, 213].

Паралельно з експериментальним дослідженням проектів навчальних планів і програм для восьмирічної школи відбувалося і їх широке обговорення на засіданнях педагогічних рад і методичних комісій шкіл, учених радах педагогічних інститутів, колегіях Міністерства освіти УРСР, січневих нарадах учителів (1959 р.), про що свідчать архівні документи. Освітнянами було висловлено багато різних пропозицій та зауважень щодо модернізації змісту початкової освіти. З метою їх узагальнення було проведено Республіканську нараду (27 січня – 2 лютого 1959 р.), у якій взяли участь учителі, методисти, представники педагогічних інститутів, консерваторій, художнього та медичного інститутів, наукові співробітники НДІП УРСР. У центрі обговорення знову постало питання про особливості вивчення природознавства, географії та історії в IV класі. Наводимо деякі думки учасників наради: залишити природознавство як окремий предмет, а географію та історію об'єднати у вітчизнознавство (Сарнацька); об'єднати літературне читання з історією та увести краєзнавство, що поєднає природознавство та географію (Петренко); залишити природознавство та географію як окремі предмети, історію поєднати з читанням (Гришина); природознавство та історію викладати як окремі предмети (Басенко); «ми повинні виходити з інтересів дітей, ... врахувати і вікові особливості, і досвід дітей, і обсяг їхнього розвитку» (Карлаш) [16, арк. 32, 36, 40, 50, 83, 84]. Незважаючи на таке розмаїття пропозицій, більшість дискутантів висловилися за те, щоб вивчення природничих, географічних та історичних знань розпочиналося з відомостей про рідний край.

Розглядаючи питання про початок викладання російської мови в українських школах педагоги були одностайними у тому, що відстрочення її вивчення дозволить попередити руйнування ще незміцнілих знань та навичок з рідної мови. У розв'язанні цього питання виокремили два шляхи. Прихильники першого висловлювалися за те, щоб розпочати вивчення російської мови з другого півріччя II класу, звернувши увагу в цей період на накопичення необхідного запасу російської лексики, засвоєння правил вимови, ознайомлення з особливостями російської графіки. Інші вважали, що доцільно викладати російську мову, починаючи з III класу. Чимало

думок та різних пропозицій було висловлено також щодо обсягу та змісту програм з української та російської мов [16].

У результаті багатоденного обговорення учасники наради ухвалили наступне: розвантажити програми з української та російської мов від непосильного другорядного матеріалу, скоротити теоретичні відомості та надати програмам з цих предметів практичний характер; вивчення російської мови розпочати з другого півріччя II класу; природознавство, географію та історію викладати в IV класі як окремі навчальні предмети, забезпечивши школи необхідною навчальною та методичною літературою; включити до програми з арифметики вивчення елементарних геометричних знань, залишити з цього предмету в I класі попередню кількість годин – 6; до програми з ручної праці увести новий розділ «Позакласна суспільно корисна робота в I-IV класах» та роботи із самообслуговування, за наявності у класі більше 20 учнів навчання з ручної праці проводити за підгрупами; у програмах зі співів поповнити пісенний репертуар українськими дитячими народними піснями, забезпечити видання підручників та наочних посібників зі співів тощо [11, арк. 1-43]. Позитивним вважаємо, що освітяни порушували питання щодо наступності дошкільного та початкового, початкового й середнього рівнів освіти; акцентували на необхідності підвищення рівня викладання співів, малювання та фізкультури в початкових класах через залучення фахівців із цих навчальних предметів; вказували на необхідність перероблення діючих підручників відповідно до нових програм, виготовлення наочних посібників з різних предметів [16].

Обговорення питання перебудови школи, в контексті якого розглядалася й проблема модернізації змісту початкової освіти, тривала і упродовж наступних місяців. Улітку 1959 р. згідно з Законом «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в УРСР», а також, урахувавши пропозиції педагогічної громадськості та досвід роботи експериментальних восьмирічних шкіл, відділом початкового навчання НДП УРСР та навчально-методичним відділом Міністерства освіти УРСР був підготовлений проект нового навчального плану і програм для I-IV класів восьмирічної школи [8]. Їх вивчення та аналіз показує, що вони були орієнтовані не тільки на загальноосвітню підготовку учнів, а й на поліпшення трудового виховання, розвиток політехнічного світогляду молодших школярів. З цією метою в навчальному плані (табл. 2) було збільшено кількість годин на ручну працю, вперше виділено навчальний час на суспільно корисну працю та виробничі екскурсії. У зв'язку зі скороченням програмного матеріалу було зменшено кількість годин на вивчення мов (у I-II класах на 1 годину, в III - на 1,5 години на тиждень) та арифметики (у I класі - на 1 годину). В IV класі

замість природознавства та географії введено інтегрований навчальний предмет «Природознавство» [8, с. 3]. Значних змін зазнали й програми – їх обсяг більше відповідав віку учнів, а зміст передбачав зв'язок навчання із життям та трудовою діяльністю дітей. Позитивним моментом вважаємо, що у них наголошувалося на використанні в процесі навчання молодших школярів таких форм і методів, як: екскурсії, предметні уроки, суспільно корисна праця, робота на пришкольній ділянці, досліди, практичні роботи тощо, які сприяли подоланню абстрактного характеру навчання. Цій же меті слугувало й уведення вивчення краєзнавчого матеріалу [8].

Таблиця 2

Навчальний план для I-IV класів восьмирічних шкіл з українською мовою навчання (1959/60 навч. р.) (проект)

№ п/п	Назва предметів	Кількість годин на навчальний тиждень			
		I клас	II клас	III клас	IV клас
1	Українська мова	12	11/8*	8	7
2	Російська мова	-	0/3	4	5/4
3	Арифметика	5	6	6	6
4	Природознавство	-	-	-	2
5	Історія	-	-	-	1
6	Ручна праця	1/2	1/2	1/2	2
7	Малювання	1	1	1	1
8	Співи	1	1	1	1
9	Фізична культура	2	2	2	2
Разом		22/23	22/23	23/24	26/25
10	Суспільно корисна праця та навчальні екскурсії	2/1	2/1	2/1	1/2
Усього		24	24	25	27

* кількість годин на півріччя

Ці навчальні плани та програми були введені з 1959/60 навчального року в усіх початкових класах. Однак їх обговорення та коригування не припинялося. Так, новий варіант навчальних планів і програм був розглянутий на секції вчителів I-IV класів II Всеукраїнського учительського з'їзду (жовтень 1959 р.). Учасники секції в цілому схвалили їх. Водночас вони вказали, що доцільніше виділити на вивчення

арифметики в I класі 6 годин, замість 5; поліпшити вивчення каліграфії; збільшити кількість годин на викладання природознавства та ручної праці; підготувати нові підручники для початкових класів; забезпечити наступність у змісті та методах роботи старших груп дитячих садків і перших класів шкіл тощо [14, с. 45-46].

Навчальні плани та програми для початкових класів, остаточно відкориговані та затверджені Міністерством освіти УРСР, були запроваджені як стабільні в 1960/61 навчальному році, що й зумовило згортання дискусії. Їх аналіз показує, що, незважаючи на позитивні зміни, зміст навчальних предметів, як і раніше, був зорієнтований на виховання молодших школярів у межах комуністичної моралі, радянського патріотизму, формування у них марксистсько-ленінського світогляду. У навчальних програмах і підручниках нівелювався національний компонент, у них не згадувалося про український народ, його історію, традиції тощо. Окрім того, вивчення російської мови було введено з першого півріччя II класу, незважаючи на висновки вчених і вчителів про недоцільність такого підходу. Як бачимо з таблиці 3, відбувся і перерозподіл годин на вивчення мов, який пояснюється посиленням русифікації шкільної освіти. Так, збільшено (на 59%) кількість годин на вивчення російської мови та зменшено (на 23%) їх кількість на вивчення української мови [5, с. 2]. Однак у російських школах кількість годин на вивчення української мови не змінилася (табл. 4) [18, с. 19].

Таблиця 3

Навчальний план для восьмирічних та середніх шкіл з українською мовою навчання (1960/61 навч. р.)

№ п/п	Назва предметів	Кількість годин на навчальний тиждень			
		I клас	II клас	III клас	IV клас
1	Українська мова	12	8	8/7*	6
2	Російська мова	-	4	6/7	7
3	Арифметика	6	6	6	6
4	Природознавство	-	-	-	3/2
5	Історія	-	-	-	1/2
6	Ручна праця	2	2	2	2
7	Малювання	1	1	1	1
8	Музика та співи	1	1	1	1
9	Фізична культура	2	2	2	2
Усього		24	24	26	29

* кількість годин на півріччя

Таблиця 4

Навчальний план для восьмирічних та середніх шкіл з російською мовою навчання (1960/61 навч. р.)*

№ п/п	Назва предметів	Кількість годин на навчальний тиждень			
		I клас	II клас	III клас	IV клас
1	Російська мова	12	10	11	10/9**
2	Українська мова	-	2	3	3/4

* відрізняється від навчального плану для шкіл з українською мовою навчання кількістю годин на вивчення мов

** кількість годин на півріччя

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, трансформаційні процеси у політичному та соціально-економічному житті суспільства в другій половині 50-х – на початку 60-х рр. ХХ ст. спричинили реформування системи шкільної освіти у напрямі зв'язку школи з життям, політехнізації навчання, запровадження обов'язкового восьмирічного навчання тощо, що знайшло відображення у Законі «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в УРСР». Певна демократизація в освітній галузі зумовила широке обговорення педагогічною громадськістю питання перебудови школи і в цьому контексті модернізації змісту початкової освіти. У ході дискусії, що розгорнулася між українськими освітянами на численних нарадах та засіданнях різного рівня, на учительському з'їзді упродовж 1958-1959 рр., постали проблеми оптимального навчального навантаження молодших школярів у зв'язку з переходом до обов'язкової восьмирічної освіти; забезпечення наступності у змісті дошкільної і початкової, початкової та середньої ланок освіти; початку вивчення російської мови в українських школах; доцільності викладання природознавства, географії та історії як окремих предметів в IV класі, введення навчального курсу «Етичне виховання»; визначення обсягу та змісту навчальних програм з різних предметів та ін. У результаті, пропозиції освітян частково були враховані під час підготовки нових навчальних планів і програм. Зокрема, вони були переглянуті у напрямі забезпечення наступності між початковою та середньою ланками освіти; розвантажені від другорядного складного застарілого навчального матеріалу, зайвої концентричності; певною мірою адаптовані до вікових можливостей молодших школярів та пов'язані із життям та трудовою діяльністю дітей. Однак чимало висловлених пропозицій щодо модернізації змісту початкової освіти в умовах політизації, ідеологізації та русифікації освітньої системи не могли бути реалізовані.

Зазначимо, що у ході дискусії українські освітяни порушували не лише проблему перегляду змісту початкової освіти, а й організаційних засад її розвитку, про що йтиметься у наших подальших публікаціях.

Література

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : [монографія] / Л. Д. Березівська. – К. : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
2. Документы по обсуждению учебных планов и программ для 1-4 классов (протоколы, планы, программы, замечания и др.) на 1959-1960 учеб. г. // Центральный державный архив вищих органов власти та управління (ЦДАВО) України, ф. 5127, оп. 1, спр. 496, 167 арк.
3. Колегії Міністерства освіти УРСР. Доповідна записка «Про друкування проектів програм для восьмирічної школи та про виготовлення пробних підручників для дослідних восьмирічних шкіл» // ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 2240 (Матеріали (Протоколи, стенограми, постанови, доповідні записки та довідки) засідання колегії Міністерства освіти УРСР (26-29 вересня 1958 р.), 125 арк.), арк. 29-31.
4. Колегії Міністерства освіти УРСР. Доповідна записка «Про навчальний план середньої школи УРСР на 1958/59 навчальний рік» // ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 2236 (Матеріали (стенограми-протоколи, постанови, доповідні записки, довідки) засідання колегії Міністерства освіти УРСР (10 – 25 червня 1958 р.), 167 арк.), арк. 90-96.
5. Навчальні плани восьмирічних і середніх шкіл з українською мовою навчання на 1960/61 навчальний рік // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – 1960. - № 19/20. – С. 2-8.
6. Навчальні плани шкіл системи Міністерства освіти УРСР на 1957/58 навчальний рік / [упоряд. О. Г. Сивець]. – К. : Рад. шк., 1957. – 66 с.
7. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : сб. документов 1917–1973 гг. / [сост. А. А. Абакумов и др.]. – М.: Педагогика, 1974. – 559 с.
8. Програми восьмирічної школи на 1959/60 навчальний рік. I-IV класи (Проект). – К.: Рад. шк., 1959. – 307 с.
9. Програми початкової школи. - К.: Рад. шк., 1957. - 196 с.
10. Протокол наради по питанню перебудови школи в світлі виступу Першого Секретаря ЦК КПРС М. С. Хрущова на XIII з'їзді ВЛКСМ від 5 травня 1958 року // ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 2251 (Стенограми та протоколи нарад при Міністерстві освіти УРСР по питанню перебудови роботи школи (5 травня - 3 грудня 1958 р., 115 арк.), арк. 1-9.
11. Протоколы заседаний секции учителей по обсуждению программы и планов для 1-4 классов начальной школы. Т. II (1959 г.) // ЦДАВО України, ф. 5127, оп. 1, спр. 492, 62 арк.
12. Протоколы заседаний секции учителей по обсуждению проектов учебных программ и планов для 1-4 классов на 1959/60 учеб. г. Т. I // ЦДАВО України, ф. 5127, оп. 1, спр. 491, 277 арк.
13. Річний звіт Міністерства освіти про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1958/59 навч. р. // ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 2584, 90 арк.
14. Робота секцій з'їзду вчителів // Радянська школа. – 1959. - № 12. – С. 44-62.

15. Стенограма наради з питань реорганізації шкіл від 29 липня 1958 р. // ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 2251, арк. 9-31.
16. Стенограмама республіканського совещання по обговоренню проектів програм для початкових класів восьмирічної школи (27 січня 1959 г.) // ЦДАВО України, ф. 127, оп.1, спр. 493, 106 арк.
17. Стенограмама совещання активу учителів початкових класів по питанню початкової освіти (14 травня 1958 г.) // ЦДАВО України, ф. 5127, оп. 1, спр. 410, 69 арк.
18. Учебные плани восьмилетних и средних школ с русским языком обучения на 1960/61 учебный год // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – 1960. - № 19/20. – С. 19-25.
19. Хрущев Н. С. Воспитывать активных и сознательных строителей коммунистического общества: речь на XIII съезде ВЛКСМ / Н. С. Хрущев. – М.: Мол. гвардия, 1961. – 47 с.

Ковтун А.

УДК 378(09):78

ПОЗААУДИТОРНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (60 – 80 РР. ХХ СТ.)

Організація позааудиторної виховної роботи зі студентами розкрита автором статті у контексті вдосконалення їхньої музично-педагогічної освіти. Спираючись на аналіз нормативних документів та періодичних джерел другої половини ХХ ст., автор доводить, що у діяльності педагогічних навчальних закладів України того часу було накопичено значний досвід музично-естетичного виховання студентів у різних формах позааудиторної діяльності: заняття хором співом, факультативних практикумів з методики музично-педагогічної діяльності, музичних лекторіїв, керівництва музичними гуртками тощо.

Ключові слова: *позааудиторна виховна діяльність, педагогічні навчальні заклади, форми організації музично-педагогічної діяльності студентів.*

Организация внеаудиторной воспитательной работы со студентами рассмотрена автором статьи в контексте совершенствования их музыкально-педагогического образования. Опираясь на анализ нормативных документов и периодических изданий второй половины ХХ в., автор доказывает, что в деятельности педагогических учебных заведений Украины того времени был накоплен значительный опыт музыкально-эстетического воспитания студентов в различных формах внеаудиторной деятельности: занятия хором пением, факультативных практикумах по методике музыкально-педагогической